

Välfärdens verkliga utmaningar

VÅRDFÖRETAGARNAS VALMANIFEST 2018

Vårdföretagarna
● almega

Förord

Vårdföretagen levererar varje dag, året runt, vård och omsorg av hög kvalitet. Som uppskattas av patienter och brukare, men också av de kommuner, landsting och regioner som anlitar dem.

Men vi vill också bidra till välfärdens utveckling. Vi har idéer, och vi har i våra 2000 medlemsföretag resurser. Inför årets val har vi sammanställt våra förslag för att vara tydliga och konstruktiva i debatten och i alla möten med partiernas kandidater.

Var så goda – här är Vårdföretagarnas valmanifest!

Stockholm i mars 2018

Håkan Tenelius
Näringspolitisk chef, Vårdföretagarna

Inga-Kari Fryklund
Förbundsdirektör, Vårdföretagarna

Innehåll

Välfärdens verkliga utmaningar	4
Så utvecklar vi kvaliteten i välfärden	5
Så får vi välfärdens resurser att räcka till mer	7
Så utvecklar vi valfriheten	10
Så stimulerar vi entreprenörskap och innovation	12
Så klarar vi kompetensförsörjningen	15
Så tar vi ansvar och håller oseriösa aktörer borta	17
Så bygger vi bort bristen på äldreboenden.....	19
Så bidrar vårdföretagande till jämställdheten	21

Välfärdens verkliga utmaningar

När väljarna anger vilka frågor som är viktigast i årets val hamnar välfärden i topp. Det är förstas av yttersta vikt att vi kan lita på välfärdssystemen, att vi får snabb och effektiv vård när vi behöver den. Att omsorgen finns där när vi måste ha andras stöd för att kunna leva ett värdigt och bra liv. Väljarnas ranking indikerar att de inte litar fullt ut på att detta fungerar.

Vården och omsorgen står inför ett antal dramatiska utmaningar. Behoven växer, samtidigt som bristen på kompetens blir allt mer kännbar. Tillgängligheten och valfriheten är ojämnt fördelad. Vi har köer i sjukvården, men också i äldreomsorgen där bristen på äldreboenden på många håll är akut. Även om svensk vård och omsorg internationellt sett håller hög standard hör vi återkommande larm om kvalitetsbrister. Resurserna är begränsade, och för att få dem att räcka till fler krävs både tekniska innovationer och smartare arbetssätt.

Istället för att fokusera på dessa verkliga utmaningar har välfärdsdebatten de senaste åren tillåtits handla om pseudofrågor som driftsformer och hur man bäst begränsar lönsamma företag. Den så kallade vinstdebatten har effektivt kvävt dessa oändligt mycket viktigare frågor.

Vi vill att valdebatten ska handla om det som på riktigt är viktigt för välfärden. Vi menar också att vårdföretagen och Vårdföretagarna som organisation kan bidra till de lösningar som krävs. Därför lägger vi fram detta valmanifest. Våra förslag handlar om hur de som får väljarnas förtroende den 9 september bör agera för att på bästa sätt dra nytta av vårdens entreprenörer och innovatörer och den utvecklingskraft som konkurrens i kombination med valfrihet innebär.

Så vill Vårdföretagarna se valrörelsen:

- Slopas planerna på vinsttak och andra skadliga begränsningar för vård- och omsorgssektorn
- Lyft istället välfärdens verkliga utmaningar – behovet av kompetens, hur vi klarar framtidens resursbehov och dagens brist på äldreboenden

Så utvecklar vi kvaliteten i välfärden

Mycket har hänt inom den svenska vården och omsorgen de senaste åren. Lagen om valfrihet (LOV) infördes den 1 januari 2009 och innebar att patienter och brukare fick makten att själva välja vårdgivare. Att öka individens egenmakt innebär att tillgängligheten och den individuella anpassning förbättras och därmed även kvaliteten i tjänsterna, då de utgår ifrån vad patienten och brukaren efterfrågar och är i behov av. Sedan LOV infördes har fler aktörer etablerat sig och antalet privata vård- och omsorgsföretag i Sverige ökat.

Det är dock svårt för allmänheten att kunna jämföra kvalitet inom vård och omsorg, vilket medför att möjligheterna att göra välgrundade val är begränsade. Detta beror på att det saknas nationella principer för hur kvalitet ska mätas och redovisas inom vård och omsorg. I brist på enhetliga nationella jämförelsedata har Vårdföretagarna utvecklat kvalitetsdeklarationer för sina medlemsföretag. En kvalitetsdeklaration är uppbyggd på ett sådant sätt att företagen redovisar föregående års kvalitetsindikatorer enligt Vårdföretagarnas mall och att detta görs synligt på respektive företags webbplats. Kvalitetsdeklarationerna är gemensamt framtagna av medlemsföretagen och syftar till att synliggöra och förbättra informationen till allmänheten.

Metoderna och systemen för uppföljning och redovisning av kvalitet i vård och omsorg uppvisar stora regionala olikheter. Därför är det av största vikt att skapa ett nationellt system som omfattar alla vård- och omsorgsgivare, oavsett driftsform.

Vårdföretagarna driver och förespråkar därför en oberoende nationell utvärdering av den svenska vården och omsorgen som omfattar alla vård- och omsorgsgivare, offentliga som privata.

Så vill Vårdföretagarna utveckla kvaliteten i välfärden:

- Uppföljning och enhetlighet
- Analys
- Redovisning
- Stimulera kvalitetskonkurrens
- Jämförbarhet och tillgänglighet

Uppföljning och enhetlighet

Landsting och regioner bör, tillsammans med staten, utveckla en gemensam struktur för att redovisa kvalitet inom vården och omsorgen. Relevanta mätetal och mått måste identifieras, fakta från vård och omsorg samlas in och sammanställas. Kvalitetsmått måste vara relevanta för såväl patienter och brukare, som för vårdens och omsorgens huvudmän.

Analys

En oberoende nationell utvärdering av den svenska vården och omsorgen måste analysera tillgängliga data och bakomliggande processer. Stor vikt bör även läggas på att beskriva samband mellan process och resultat och att utveckla modeller för ändamålsenlig redovisning och återkoppling.

Redovisning

Resultaten av en oberoende nationell utvärdering av den svenska vården och omsorgen måste presenteras och göras tillgängliga för patienter och brukare, huvudmän och skattebetalare samt vårdgivande enheter. Resultatet bör uppmärksammas på ett sådant sätt att det stimulerar intresse för och användning av resultaten.

Stimulera kvalitetskonkurrens

Enhetliga kvalitetsmått och en välfungerande kvalitetsstyrning leder till en effektivisering av sjukvården. Den som gör rätt från början spar inte bara besvär för patient eller brukare, utan sänker också kostnaderna för verksamheten. Nordiska jämförelser (Rehnberg 2016) och erfarenheter från Catio S:t Görans sjukhus visar att vi skulle kunna få betydligt mer sjukvård för skattepengarna vid till exempel de svenska akutsjukhusen.

Jämförbarhet och tillgänglighet

Patienter och brukare har i dag nästan ingen information om vårdgivarnas kvalitet och resultat. Landsting och regioner bör vidareutveckla 1177.se så att patienter där kan hitta jämförbara kvalitetsdata, oavsett driftsform. Men ytterst är ansvaret för jämförbara och tillgängliga kvalitetsuppgifter nationellt. Informationen ska finnas på lättillgängliga och lättförståeliga webbportaler.

Så får vi välfärdens resurser att räcka till mer

En av framtidens stora utmaningar är välfärdens finansiering. Det ställer stora krav på ett effektivt resursutnyttjande, när färre måste finansiera vård och omsorg för allt fler, samtidigt som medicinsk-teknisk utveckling och höjda standardkrav ökar kostnadstrycket. De privata aktörerna spelar en nyckelroll i det gemensamma arbetet med att få resurserna att räcka till också för framtidens välfärd.

Vårdföretagarna är övertygade om att det bästa sättet att få välfärdens resurser att räcka till fler – utan att tumma på kvaliteten – är en kombination av lika villkor för offentliga och privata vårdgivare, förutsägbara regler som stimulerar konkurrens och högt ställda kvalitetskrav på alla vårdgivare, oavsett huvudman och driftsform. Det innebär också att statliga satsningar på välfärden måste fördelas till offentliga och privata aktörer på lika villkor. Då kan privata vård- och omsorgsgivare fortsätta att bidra till att välfärdens resurser utnyttjas effektivt och räcker till mer. Företagen har drivkrafter att minska onödiga kostnader, att göra ständiga förbättringar av kvaliteten, att vara effektiva och innovativa. Att stimulera detta är avgörande för välfärdens framtida finansiering och kvalitet.

För Vårdföretagarna är det viktigt att uppmuntra digitalisering och annan välfärdsteknologi för att utveckla vården och omsorgen. Nyttänkande och tekniska innovationer kan göra stor skillnad för kvalitet och effektivt resursutnyttjande. Många privata aktörer använder redan nu innovationer för en mer resurseffektiv och högkvalitativ verksamhet. Vårdföretagarna anser vidare att upphandlingar måste vara utformade på ett sådant sätt att de uppmuntrar nyttänkande och flexibilitet. Detta är en utveckling som ska bejakas, inte hindras.

Så vill Vårdföretagarna få välfärdens resurser att räcka till mer:

- Lika villkor för statligt stöd
- Stimulera innovation inom vård- och omsorg
- Se sjukvårdsförsäkringar som viktigt komplement
- Ställ om sjukvården mot nära vård
- Korta köerna i vården
- Dra lärdom av de goda exemplen
- Rut-tjänster och hemtjänst
- Rensa i detaljregleringen av hur verksamhet ska bedrivas. Ställ krav på resultat och nytta för patienter och brukare
- Flexibel upphandling
- Tillsätt en välfärdskommission

Lika villkor för statligt stöd

Statliga satsningar som de senaste årens välfärdsmiljarder, bör konstrueras så att de även kommer privata utförare till del. Det avgörande måste vara att stöd av det här slaget leder till högre kvalitet för brukare och patienter, inte att det gynnar en viss driftsform framför en annan.

Stimulera innovation i vård och omsorg

Med hjälp av digitalisering och ny teknik, nya arbetssätt och metoder, kan välfärdens

resurser hanteras mer effektivt. Innovationer som ökar effektiviteten kommer att vara mycket viktiga i en tid när personalbehovet ökar starkt. Men då måste lagar och regler för till exempel tillståndsgivning vara sådana att de uppmuntrar, snarare än hindrar, innovation.

Se sjukvårdsförsäkringar som viktigt komplement

Genom sjukvårdsförsäkringar och annan arbetsgivarfinansierad sjukvård kan arbetsgivare bidra till minskad fysisk och psykisk ohälsa, en snabbare återgång i arbete och därmed minskad sjukfrånvaro bland sina medarbetare. Det avlastar också den offentligt finansierade sjukvården. Att vårdgivare kan nyttja ledig kapacitet till att, utöver landstingspatienter, ta emot försäkringspatienter gör verksamheten mer effektiv och sänker kostnaden per vårdtillfälle. Dessutom stärker det kvaliteten i verksamheten när vårdgivaren kan utföra fler behandlingar.

Ställ om sjukvården mot nära vård

Det finns stora behov av att stärka primärvården och den öppna vården. En alldeles för stor del av sjukvårdens resurser läggs i dag på sjukhusvård. Detta kräver omfördelning av ekonomiska resurser i hälso- och sjukvården och en medveten strategi från både statens och landstingen sida för att det ska bli verklighet. En mångfald av vårdgivare i den nära vården är en förutsättning för sjukvårdens fortsatta utveckling.

Korta köerna i vården

Att behöva vänta länge på vård och behandling kan leda till oro och obehag för patienten och ibland förvärra patientens tillstånd. Långa väntetider i vården kan också leda till ökade samhällskostnader i form av mer kostsam vård, behov av andra insatser och längre sjukfrånvaro. De privata vårdgivarna kan och vill vara landstingens partners för att förbättra tillgängligheten till sjukvård. Köerna i vården kan kortas av avsevärt genom vårdval och långsiktiga upphandlingar.

Dra lärdom av de goda exemplen

En benchmarkingstudie från Stockholms läns landsting visade att privat drivna Capio S:t Görans sjukhus var Stockholms mest effektiva akutsjukhus. Jämförelser av de nordiska akutsjukhusen visar på anmärkningsvärda skillnader i produktivitet och effektivitet. Studierna pekar på betydelsen av att belysa och jämföra effektivitet i offentligt finansierade verksamheter. Lärdomar måste dras av de goda exemplen, oavsett driftsform.

Rut-tjänster och hemtjänst

För många äldre kan rut-tjänster tjäna som ett komplement till hemtjänst eller minska behovet av densamma. Användandet av rut-tjänster kan fungera som avlastning för hemtjänsten och hur motsvarande utveckling inom andra delar av vården och omsorgen kan genomföras bör noga studeras.

Rensa i detaljregleringen av hur verksamhet ska bedrivas. Ställ krav på resultat och nytta för patienter och brukare

I kommuners och landstings förfrågningsunderlag är det alldeles för stort fokus på processkrav, det vill säga hur vård- och omsorgsgivaren ska utföra arbetet. Kommuner och landsting riskerar att likrikta vård- och omsorgsgivarnas sätt att arbeta genom att fokusera mer på hur arbetet ska genomföras, än vad som ska åstadkommas för patienter och brukare. Detta motverkar mångfald och innovation.

Flexibel upphandling

Upphandlingar av välfärdstjänster bör vara utformade på ett sådant sätt att de uppmuntrar flexibilitet och nytänkande. Utvärderingar av upphandlingar ska fokusera på utfallet, inte formerna, för att ge utrymme för nya lösningar och innovationer och inte låsa in i gamla arbetssätt.

Tillsätt en välfärdskommission

Välfärdens grundläggande infrastruktur måste inventeras och förnyas – precis som all annan infrastruktur. I dag är skillnaderna i till exempel boendemiljö, vårdmiljö och digitala lösningar stora mellan olika kommuner och landsting. Men rätten till bra vård och omsorg ska inte vara avhängig i vilken del av landet man bor. Därför behövs en välfärdskommission som går igenom vilka behov som finns i välfärdens infrastruktur och vad som måste göras för att garantera patienter och brukare en likvärdig vård och omsorg.

Så utvecklar vi valfriheten

En klar majoritet av svenskarna uppskattar valfrihet i vården och omsorgen, både att kunna välja och att vid behov välja bort. Hela 91 procent av medborgarna anser att man ska kunna välja bort en vårdgivare man inte är nöjd med¹.

I samband med att Lagen om valfrihet (LOV) infördes år 2009 stärktes patientens och brukarens ställning i vården och omsorgen. Då infördes möjligheten att välja mellan olika utförare av tjänster inom vård och omsorg. Men valfriheten finns ännu inte i all vård och omsorg och heller inte i alla delar av landet.

För att kunna göra ett välinformerat val behöver medborgarna ha tillgång till jämförande redovisning av kvalitet. Stödet till den enskilde i valsituationen behöver utvecklas, särskilt för den mindre grupp som varken har förmågan att välja själv eller får stöd av andra för att göra ett val.

Valfrihet inom vård och omsorg medför flera positiva delar. Antalet vårdgivare, och därmed arbetsgivare inom vården, ökar. Valfrihet leder till fler profilerade verksamheter till exempel med språkinriktning eller särskild kompetens om demenssjukdomar, något som det offentliga ofta själva inte har möjlighet att erbjuda. Genom valfrihet skapas dessutom förutsättningar för en högspecialiserad vård och omsorg på en nivå som kommunerna själva inte har förutsättningar att erbjuda, till exempel inom HVB.

Valfrihet är också ett sätt att säkra kvalitet i vården och omsorgen. När valfriheten fungerar kommer den vård och omsorg som inte håller hög kvalitet att väljas bort av brukare och patienter.

Så vill Vårdföretagarna utveckla valfriheten i välfärden:

- Stärk patientlagen så att den också gäller slutna vård
- Inför obligatorisk LOV på fler områden
- Jämförande redovisning av kvalitet för medborgarna

Patientlagen ska också gälla slutna vård

Patientlagen ger patienten möjligheten att välja vårdgivare över landstingsgränsen men den gäller inte för all vård. Vårdföretagarna anser att patientlagen ska gälla också för slutna vård.

Inför obligatorisk LOV på fler områden

LOV bygger på principen att det inte ska finnas någon priskonkurrens mellan dem som utför vården eller omsorgen. Istället ska konkurrens ske via kvalitet. I LOV ges brukaren eller patienten möjlighet att välja den utförare som passar behoven bäst. I dag är landstingen skyldiga att ha vårdval (LOV) i primärvården. Motsvarande skyldighet finns inte inom kommunala verksamheter, där är införandet av LOV frivilligt. Det innebär att valfriheten för brukarna begränsas till vissa delar av landet. Vi anser att LOV ska införas på fler områden och i landets alla kommuner. Valfrihet ska gälla inom de områden där människor är beroende av

¹ Demoskop 2017. *Allmänheten om välfärdsföretag*. Undersökning genomförd på uppdrag av Vårdföretagarna.

insatser för att klara vardagen, till exempel inom hemtjänst och delar av LSS (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade).

Jämförande redovisning av kvalitet för medborgarna

Medborgare, patienter och brukare måste få möjlighet att jämföra kvaliteten i den vård och omsorg som utförare, oavsett regi, erbjuder. Det är en förutsättning för att kunna göra välinformerade val inom vård och omsorg. Staten bör ta ansvar för att utveckla sajter för jämförelser och val av vård och omsorg. Sajterna bör också stödja möjligheten att som brukare eller patient söka utförare av vård och omsorg utifrån personliga preferenser. Till exempel önskemål om att träffa personal som talar visst språk på vårdcentralen, särskild kompetens om diabetes, möjligheterna att ha husdjur på ett äldreboende, eller vilka hemtjänstenheter i en kommun som arbetar med personalkontinuitet.

Så stimulerar vi entreprenörskap och innovation

För att landsting och kommuner fullt ut ska kunna ta vara på privata vård- och omsorgsgivares möjligheter att utveckla sjukvården och omsorgen, bör de ses, inte som underleverantörer, utan som partners. Med sina partners utbyter man idéer, drar nytta av varandras erfarenheter och utvecklar vidare tillsammans. Därför är kontinuerlig och strukturerad dialog mellan landsting och kommuner som huvudmän och vård- och omsorgsgivarna så viktig. På så sätt kan huvudmännen använda de privata vårdgivarnas kompetens i beställararbetet.

Genom dialog samt väl utformade upphandlingar och LOV-system kan kommuner och landsting få en mer kostnadseffektiv vård och omsorg av högre kvalitet. Många kommuner och landsting skulle kunna nyttja privata vård- och omsorgsgivare i betydligt större utsträckning än i dag genom LOV-system eller genom att upphandla vård och omsorg.

En hög grad av detaljreglering från kommuner och landsting av hur arbetet ska utföras hämmar innovation och nytänkande. Kommuner och landsting bör istället utveckla sin kvalitetsstyrning och fokusera på resultat och nytta för patienter och brukare.

För att vården och omsorgen ska utvecklas måste kommuner och landsting se till att uppdrag och ersättningar är i balans. När offentligt och privat driven vård verkar sida vid sida måste lika villkor gälla, oavsett regi.

Valfrietssystemen enligt LOV ger landsting och kommuner större flexibilitet än traditionella LOU-upphandlingar, eftersom regelverk och ersättningar vid behov kan justeras. För en långsiktigt hållbar verksamhet krävs dock att kommuner och landsting vårdar sina LOV- och vårdvalssystem och ser till att de inte underfinansieras. Det finns i LOV-systemen inga garantier för att kommuner och landsting räknar upp ersättningen trots att löner och priser stiger varje år. Samtidigt täcker många kommuner och landsting upp underskott i den offentligt drivna verksamheten. Underskottsfinansieringen gör att den offentligt drivna verksamheten saknar incitament att vara så effektiv som möjligt, samtidigt som den privat drivna verksamheten, utan uppräknings, får allt sämre förutsättningar att driva verksamhet med hög kvalitet. Det är varken ett hållbart eller rättvist sätt att styra verksamheterna på. I förlängningen riskerar det att drabba patienter, brukare och anställda.

Vårdföretagarna bevakar och driver på för att den privat drivna vården och omsorgen, som verkar sida vid sida med den offentligt drivna verksamheten, ska få lika villkor. Vi uppmuntrar nära dialog med vård- och omsorgsgivarna om valfrietssystemens utveckling. Vård- och omsorgsföretagen bidrar till kvalitetskonkurrens och nytänkande som gynnar alla patienter och brukare, oavsett om de har valt en privat eller en offentlig vård- och omsorgsgivare.

Så vill Vårdföretagarna stimulera entreprenörskap och innovation:

- Skärp Lagen om valfrietssystem (LOV) för att garantera lika villkor
- Dialog med vård- och omsorgsgivarna om uppdrag och ersättningar
- Indexera ersättningen i avtalen med privata vård- och omsorgsgivare
- Efterhandsreglera ersättningen till privata vårdgivare

- Öppen redovisning och dialog för att förhindra underprissättning
- Samma tillståndsplikt för privat och offentligt driven verksamhet
- Smala uppdrag för att stimulera små- och nyföretagande när det är möjligt

Skärp Lagen om valfrihetssystem (LOV) för att garantera lika villkor

Grundtanken med LOV-systemen är lika villkor för alla vård- och omsorgsgivare, oavsett regi. Konkurrensverket har dock kommit att tolka lagen på ett sätt som öppnar för kommuner och landsting att särbehandla offentligt driven verksamhet. Regeringen bör därför tillsätta en utredning för att skärpa LOV, med avsikten att säkra konkurrensneutraliteten mellan privat och offentligt driven verksamhet.

Dialog med vård- och omsorgsgivarna om uppdrag och ersättningar

Alla landsting och kommuner bör ha system för strukturerad dialog med vård- och omsorgsgivarna. De privata vårdgivarnas kompetens bör användas i beställararbetet. Uppdragens och ersättningarnas utformning bör diskuteras, så att uppdrag och ersättningar stämmer överens. Avtalens och regelverkens effekter bör följas upp tillsammans med vårdgivarna.

Indexera ersättningen i avtalen med privata vård- och omsorgsgivare

Landsting och kommuner bör räkna upp ersättningen till privata vård- och omsorgsgivare med SKL:s vård- och omsorgsprisindex. Det är avgörande för att upprätthålla kvaliteten och vara goda arbetsgivare. Årliga uppräknings av ersättningen är den enskilt viktigaste åtgärden för att stärka förutsättningarna för att långsiktigt garantera hållbar vård och omsorg, såväl ekonomiskt som kvalitetsmässigt.

Efterhandsreglera ersättningen till privata vård- och omsorgsgivare

Genom indexuppräkning och dialog med vårdgivarna om uppdrag och ersättning kan landsting och kommuner skapa förutsättningar för en verksamhet med uppdrag och ekonomi i balans. Men om landsting och kommuner ändå blir tvungna att täcka upp underskott i den offentligt drivna verksamheten bör ersättningen till de privata vård- och omsorgsgivarna i efterhand regleras i motsvarande grad. Det skulle garantera lika villkor för alla aktörer att erbjuda en god vård och omsorg till sina patienter och brukare.

Öppen redovisning och dialog för att förhindra underprissättning

Det förekommer att kommuner med valfrihetssystem inte kan ge svar på hur ekonomiska resultatet för den kommunalt drivna hemtjänsten ser ut.² När kommunen inte har kontroll över sina egna kostnader är risken för snedvridning av villkor och underfinansiering stor. Kommuner och landsting bör varje år redovisa de ekonomiska resultaten i verksamheter drivna i egen regi.

Samma tillståndsplikt för privat och offentligt driven verksamhet – tillsatt utredning om tillståndskrav

Äldreboenden, HVB-hem, LSS-verksamhet med mera som drivs av kommuner behöver, till skillnad från privat driven verksamhet, inte tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Det får stora konsekvenser både när det gäller kvalitet i verksamheten och möjligheterna att driva verksamhet på lika villkor. Utifrån ett brukarperspektiv är skyddsbehovet det samma oavsett i vilken regi verksamheten bedrivs.

² Vårdföretagarna (2017) *Hemtjänst med förhinder – villkor i kommuner med valfrihet*

Vårdföretagarna vill att en utredning tillsätts skyndsamt med uppdraget att förenkla tillståndshanteringen och hitta en avvägning mellan kraven på tillstånd och tillsynen av verksamheterna för att på bästa sätt säkra kvaliteten i all vård och omsorg. Utredningen får också i uppdrag att föreslå hur införandet av tillståndsplikt i offentlig regi ska gå till. Innan detta arbete är gjort, är det inte rimligt att ställa krav på tillståndsplikt i fler verksamheter än i dag.

Smala uppdrag för att stimulera små- och nyföretagande när det är möjligt

Landstingen har valt olika bredd på sina uppdrag i vårdvalen i primärvården. Många landsting kräver att vårdgivaren driver en fullskalig vårdcentral med till exempel mödravård, barnhälsovård, rehabilitering och medicinsk fotvård. Det gör trösklarna för att starta ny verksamhet höga. Andra landsting har smalare, separata vårdvalsuppdrag, vilket möjliggör ett ökat småföretagande, till exempel för barnmorskor att öppna egen barnmorskemottagning. När det är möjligt bör smalare uppdrag väljas av landstinget för att stimulera små- och nyföretagande.

Så klarar vi kompetensförsörjningen

Antalet anställda inom välfärden behöver öka med knappt 200 000 personer fram till år 2026. Samtidigt går drygt 300 000 av välfärdens medarbetare i pension under samma period. Tillsammans handlar det om ett rekryteringsbehov på en halv miljon personer om inga förändringar görs, enligt Sveriges kommuner och Landsting (SKL). Störst är behovet inom äldreomsorgen.

Det är en avgörande framtidsfråga för vården och omsorgen att nya medarbetare kan rekryteras, men det är också en fråga om patientsäkerhet och kvalitet. Detta ställer höga krav på utbildning och yrkesskicklighet hos dem som vill arbeta inom vård och omsorg. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) menar att problemen med kompetensförsörjning kan leda till allvarliga brister för den enskilde inom många verksamhetsområden.

För att möta behoven måste fler anse att det är attraktivt att arbeta inom vården och omsorgen. Givande arbetsuppgifter, en bra arbetsmiljö och goda möjligheter till yrkeskarriär och vidareutveckling är nyckeln till att locka fler till vård- och omsorgssektorn – och att få fler att stanna kvar. Lika viktigt för attraktiviteten är den bild av vård- och omsorgsycket som förmedlas, inte minst från politiker. Ett arbete inom omsorgen får inte reduceras till en arbetsmarknadspolitisk åtgärd. Det behövs inte alltid fler händer, utan rätt händer.

Att enbart attrahera fler medarbetare kommer dock inte att räcka. För att minska rekryteringsbehovet behöver tekniken utnyttjas mycket mer än i dag så att vården och omsorgen blir mer effektiv. Arbetet inom vården och omsorgen kan självklart inte automatiseras helt, men en viss del av arbetsuppgifterna kan det, till exempel ärendehantering och journalsystem. Andra exempel på ny teknik som kan bidra till förändring är videosamtal, verktyg för kliniskt beslutsstöd, mörkerseende nattkameror och artificiell intelligens (AI). SKL bedömer att ett ökat användande av välfärdsteknik kan minska behovet av anställda i välfärden med 70 000 personer fram till år 2026.

Vårdföretagarnas medlemsföretag har både kunskapen och viljan som krävs för att ta sig an rekryteringsutmaningen. Privata aktörer tar ansvar för att trygga kompetensförsörjningen genom att föregå med gott exempel som bra arbetsgivare med goda villkor (kollektivavtal) som bedriver en verksamhet av hög kvalitet.

En stor andel av omsorgens medarbetare kommer i dag från vuxenutbildningen, snarare än från en vård- och omsorgsutbildning på gymnasiet. Vårdföretagarna arbetar för att uppnå ett mer enhetligt utbildningsinnehåll i vuxenutbildningen inom ramen för Vård- och omsorgscollege.

Så vill Vårdföretagarna klara kompetensförsörjningen:

- Förbättrade möjligheter till vidareutbildning
- Ge privata vårdgivare tydliga utbildningsuppdrag
- Kompetenssatsningar måste komma alla anställda till del - oavsett regi
- Nationell utbildningssamordning
- Förbättra möjligheterna att utnyttja teknik i vården och omsorgen

Förbättrade möjligheter till vidareutbildning

Satsa på att erbjuda vidareutbildning för anställda inom vård- och omsorgssektorn som kan genomföras parallellt med ordinarie arbete. Offentliga medel för detta ska på lika villkor vara tillgängliga för både privat och offentligt driven verksamhet.

Ge privata vårdgivare tydliga utbildningsuppdrag

De privata vårdgivarna kan och vill bidra i kompetensförsörjningen av vårdens professioner. Deras oftast mycket välfungerande verksamheter är utmärkta utbildningsmiljöer. Men för att det ska fungera måste landstingen ersätta vårdgivarna, inte bara för vårdinsatser, utan också för de utbildningsuppdrag som de åtar sig. Utbildningsuppdrag är viktiga – och bör ersättas därefter.

Kompetenssatsningar måste komma alla anställda till del – oavsett regi

Upprepade utvärderingar har visat att offentliga satsningar på till exempel bemanning och kompetensutveckling inte har kommit alla vård- och omsorgsgivare till del. Kommuner och landsting tenderar att inte förmedla medel till de privata vård- och omsorgsgivare som verkar på deras uppdrag, utan bara till den egna verksamheten. Det gör att statens satsningar inte når alla anställda i vård och omsorg.

Nationell utbildningssamordning

Behovet av ökad nationell styrning och samordning av utbildningar till legitimationsyrken och andra specialistyrken inom vården och omsorgen är stort. I dag förekommer alldeles för lite samarbete mellan å ena sidan olika lärosäten, å andra sidan mellan lärosäten och arbetsgivare (kommuner, landsting och privata aktörer). För att förbättra kompetensförsörjningen måste utbildningarna både likriktas och bättre svara mot vård- och omsorgssektorns behov. Därför krävs en ökad nationell styrning och samordning.

Förbättra möjligheterna att utnyttja teknik i vården och omsorgen

Digitaliseringen skapar nya arbetsuppgifter och ställer krav på nya kompetenser, inte minst teknisk sådan. Staten måste stödja en sådan utveckling. Istället för statliga satsningar på bemanning, som kan motverka arbetet med att använda ny teknik, behöver regeringen underlätta teknikanvändandet. Lagar och regler måste uppmuntra innovation, inte hindra den.

Så tar vi ansvar och håller oseriösa aktörer borta

Vårdföretagarna arbetar för att enbart vård- och omsorgsgivare med verksamhet av hög kvalitet ska vara verksamma. Vårdföretagarna går före med mycket höga medlemskrav kring uppförandekod och transparens och ingår i flera nationella samverkansforum för att sprida detta arbetssätt.

I medierapportering ges ibland intryck av att privata vård- och omsorgsgivare nästan alltid fuskar och tummar på kvaliteten. Så är det inte. De utvärderingar som gjorts har inte visat på något systematiskt fusk eller visat att oseriösa aktörer förekommer i någon större skala. Därför är det viktigt att man i dessa sammanhang är tydlig med att det är ett fåtal aktörer som förstör för en hel sektor. Socialstyrelsens öppna jämförelser och Inspektionen för vård och omsorgs (IVO) tillsynsrapporter ger en övergripande bild av läget. Däremot bör man inte förneka de problem som finns.

Regeringens utredare av assistansersättningens utveckling och marknaden för anordnare av personlig assistans har tagit fram en översyn som tydliggör att personlig assistans tyvärr inte är förskonad från organiserad brottslighet. Att organiserad brottslighet förekommer inom privat vård och omsorg äventyrar förtroendet för alla de privata aktörer som gör stor skillnad för patienter och brukare. Därför är det så viktigt med skarpa åtgärder för att hålla oseriösa aktörer borta.

Vårdföretagarna arbetar för att förbättra privat vård och omsorgs anseende genom att värna om god affärssed och kvalitet i vård- och omsorgssektorn. Vårdföretagarna har därför som stöd till företagen byggt upp en uppförandekod. Ett medlemsföretag åtar sig följa och agera i linje med den, samt att fullfölja de åtaganden som ingår i medlemskapet. Dessutom ställs särskilda medlemskrav på transparens och öppenhet, som bland annat omfattar redovisning inom kvalitet, personal, ekonomi, ägare och styrelse.

Så vill Vårdföretagarna ta ansvar och hålla oseriösa aktörer borta:

- Alla verksamheter inom vård och omsorg, oavsett utförare, ska vara öppna och transparenta med sin verksamhet
- Inför ett nationellt kvalitetsregister för personlig assistans
- Bättre och snabbare myndighetssamverkan

Alla verksamheter inom vård och omsorg, oavsett utförare, ska vara öppna och transparenta med sin verksamhet.

Allmänheten ska kunna se vilken kvalitet som välfärden levererar. Patienter och brukare ska kunna hitta den information de behöver, förstå vad de läser och använda informationen för att kunna välja den verksamhet och den utförare som bäst passar deras behov. Information om verksamheten ska vara lättillgänglig och väl synlig på utförarens webbplats.

Inför ett nationellt kvalitetsregister för personlig assistans

Ett nationellt kvalitetsregister bör införas där var och en kan gå in och jämföra kvaliteten mellan olika utförare av personlig assistans. I dag är det svårt för anhöriga och andra att få insyn i en specifik verksamhet. För att förbättra möjligheten att välja är det viktigt att veta

hur en verksamhet bedrivs, vad företaget gör för att förbättra kvaliteten i utförandet och hur de garanterar brukarens självbestämmande.

Bättre och snabbare myndighetssamverkan

Precis som i andra sektorer finns det tyvärr kriminella individer som bedriver vård- och omsorgsverksamhet, även om de är ganska få. Samarbetet mellan polis- och åklagarmyndigheten, Inspektionen för vård och omsorg (IVO), Försäkringskassan och Skatteverket måste bli bättre, med möjlighet att samköra register vid misstanke om brott. Inspektionerna måste också bli fler och tuffare. Det behövs i högre grad utdömas näringsförbud för kriminella aktörer. Samverkan är en framgångsfaktor för att motverka kriminalitet. Att i så stor utsträckning som möjligt digitalisera tjänster genom att använda bank-id skulle också försvåra för kriminella att agera under flera identiteter.

Så bygger vi bort bristen på äldreboenden

Det råder brist på platser på äldreboenden på många håll i landet samtidigt som en majoritet av morgondagens äldre, 70 procent, föredrar ett äldreboende framför hemtjänst, enligt en undersökning från Vårdanalys. Men som det förefaller varken planerar eller bygger kommunerna äldreboenden i den takt som är nödvändig. Antalet kommuner som själva tror att deras behov av äldreboenden är täckt om fem år krymper enligt Boverket. Här kan privata företag vara, och är till del redan, en nyckel för att klara behoven.

Boverkets enkät från 2017 visar att 36 procent av alla planerade äldreboendeplatser i landet byggs av privata företag. Det är en stor ökning jämfört med 2016 då privata aktörer förväntades stå för 26 procent av de tillkommande platserna. Det finns regionala variationer, i Stockholmsområdet förväntas till exempel privata företag stå för 90 procent av nybyggnationen.

Att bygga och driva ett äldreboende är en mycket stor investering. Därför måste företagen tillåtas gå med överskott som bland annat kan användas till investeringar i nya och befintliga boenden. Företagen behöver också kunna räkna med att ersättningen från kommunen för äldreboendeplatserna är skälig och att det finns en långsiktighet både i villkoren och i relationen med kommunen för att våga ta risken.

Det finns flera fördelar för kommuner att låta privata företag bidra till tillkomsten av fler äldreboenden. Kommunen behöver inte öka sin upplåning, istället för skattebetalarna står privat kapital för den ekonomiska risken och byggkapital tillförs som inte kommunen hade kunnat tillföra. Kommunen får del av de privata aktörernas samlade kompetens när gäller kvalitet, långsiktig kostnadseffektivitet och hur man utnyttjar lokaler effektivt. Lägg därtill kunskap om profilområden som till exempel språk eller hur modern välfärdsteknik kan bli en naturlig del av boendet.

Den nyligen införda tillståndsplikten för entreprenader innebär att alla äldreboenden som drivs av privata aktörer ska bedömas av Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Är lokalerna ändamålsenliga och möjliga att bemanna utifrån kraven på kvalitet och säkerhet? Det är orimligt att tillståndsplikten inte omfattar landets samtliga äldreboenden. Det är grundläggande för att säkerställa kvaliteten för de äldre som bor där. Men det behövs också korrekt kunskap om skicket på landets samtliga äldreboenden för att på så sätt bedöma det verkliga behovet av nybyggda boenden över landet.

Nybyggda äldreboenden tenderar i dag att i mångt och mycket se likadana ut. Det beror på att reglerna för vilken typ av byggnad som beviljas tillstånd är strikta. Det handlar bland annat om regler för lokalernas utformning; antal lägenheter, antal våningar och så vidare. För att bygga modernt och för framtidens behov behöver möjligheterna till innovation i utformningen av boendena öka väsentligt.

Så vill Vårdföretagarna bygga bort bristen på äldreboendeplatser:

- Säkerställ långsiktiga förutsättningar för äldreboenden genom indexering av ersättningen
- Kartläggning av befintliga äldreboendens skick

- Ta tillvara privata aktörers kunskap genom dialog
- Testa nya lösningar för morgondagens äldreboenden

Säkerställ långsiktiga förutsättningar för äldreboenden genom indexering av ersättningen

Vårdföretagarna föreslår att alla kommuner som infört lagen om valfrihet (LOV) i särskilt boende använder omsorgsprisindex (OPI) för att årligen justera ersättningarna till äldreboendena. Det säkerställer att ersättningarna reellt blir oförändrade från år till år och att pris- och löneökningar kompenseras.

Kartläggning av befintliga äldreboendens skick

Regeringen bör omgående kartlägga skicket på landets samtliga äldreboenden för att kunna bedöma det faktiska behovet av nybyggnation.

Ta tillvara privata aktörers kunskap genom dialog

Regeringen och landets kommuner bör tillsammans med privata aktörer diskutera hur de kan bidra till behovet av nya äldreboendeplatser i landet. Med god dialog kan effektiva och ändamålsenliga lösningar tas fram.

Testa nya lösningar för morgondagens äldreboenden

Vårdföretagarna föreslår att regeringen tar initiativ till och möjliggör för privata aktörer att i ett antal projekt utveckla, bygga och pröva nya typer av äldreboenden som inte är bundna av dagens tillståndskrav. Målet är att möjliggöra för välfärdstekniska lösningar och andra innovationer. Ett ökat användande av innovationsupphandlingar, som inte är bundna av dagens tillståndskrav, bör också uppmuntras.

Så bidrar vård företagande till jämställdheten

En majoritet av medarbetarna inom vård och omsorg är kvinnor. Framväxten av fler privata vård- och omsorgsgivare har på de flesta orter i landet inneburit att kvinnor (och män) med vårdutbildningar har fått fler arbetsgivare än kommunen eller landstinget att välja bland. Valfrihetsreformerna har inte bara skapat kvalitetskonkurrens för verksamhet i såväl privat som offentlig regi till gagn för patienter och brukare, utan också bidragit till ökad konkurrens på arbetsgivarsidan på arbetsmarknaden. Medarbetare som inte trivs på sin arbetsplats i vården, upplever att de inte har tillräckligt inflytande eller får tillräcklig uppskattning för sitt arbete har möjlighet att välja bort den arbetsplatsen och söka sig till en annan arbetsgivare. Den ökade möjligheten till rörlighet på arbetsmarknaden inom vården och omsorgen bedömer vi också som en fortsatt viktig faktor för kompetensförsörjningen i vården.

Lönestatistik visar att såväl undersköterskor som sjuksköterskor i genomsnitt har högre lön hos privata vård- och omsorgsgivare än hos kommuner och landsting.³ Den ökade mångfalden av arbetsgivare inom vård och omsorg har också betydelse för löneutvecklingen i dessa kvinnodominerade sektorer.

Regeringen skriver i sina jämställdhetsmål att ”kvinnor ska ha samma möjligheter som män att starta och driva företag som kan växa och generera en inkomst”. Det är en bra politisk ambition. I dag är en majoritet – 55 procent – av alla företagsledare i den skattefinansierade vården och omsorgen kvinnor (SCB 2014). I äldreomsorgen är andelen än större – 7 av 10 företagsledare är kvinnor. Andelen kvinnor som leder företag i vård- och omsorgssektorn är nästan dubbelt så stor som i näringslivet som helhet.

Precis som män startar kvinnor framför allt företag inom de sektorer som de själva har kunskaper om och erfarenheter av. Möjligheten till företagande inom vården har öppnat för en stor mängd kvinnor, med tidigare vårderfarenhet från offentlig sektor, att starta och driva företag. Företagandet har gett dem större frihet och ökat självbestämmande i yrkeslivet jämfört med att vara anställd. Det faktum att det finns många kvinnor med erfarenheten att leda och utveckla företag i vårdsektorn kan också få positiva effekter för jämställdheten i hela näringslivet. Kvinnors företagande inom vård och omsorg innebär att det finns fler kvinnor med företagarkeriter som kan rekryteras till företagsledningar och bolagsstyrelser i övriga näringslivet.

Med tanke på att en övervägande majoritet av alla medarbetare i vården och omsorgen också är kvinnor, borde antalet och andelen kvinnor som leder vård företagande vara ännu större. Men för det krävs framför allt långsiktiga, stabila förutsättningar för vård företagande. Med en ökad transparens blir det också tydligare hur jämställda eller ojäms tällda företagen inom vård och omsorg är.

Vård företagarna vill synliggöra den stora omfattningen av kvinnors företagande inom vård och omsorg samt vikten av att kunna välja och välja bort arbetsgivare i denna kvinnodominerade del av arbetsmarknaden. Kvinnors vård företagande bidrar också till ett mer jämställt näringsliv.

³ Vårdförbundets medlemsstatistik år 2016 samt lönestatistik för undersköterskor år 2015 från SKL och Vårdföretagarna

Så vill Vårdföretagarna öka jämställdheten genom vårdföretagande:

- Ge vårdföretag långsiktiga och stabila spelregler
- Öka mångfalden av arbetsgivare på orter där landstinget och kommunen i dag står för all, eller nästan all, vård och omsorg
- Bidra till kvinnors företagande på orten genom valfrihet i hemtjänsten
- Ge möjlighet till fler kvinnor att leda företag i vården genom vårdval

Ge vårdföretag långsiktiga och stabila spelregler

En majoritet av landets vårdföretag leds av kvinnor. För att dessa vårdföretag ska våga investera och kunna fortsätta utveckla verksamheter av hög kvalitet i vården och omsorgen, till gagn för patienter och brukare, behöver de stabila spelregler. Helt avgörande är därför att lämna den destruktiva vinstdebatten och fokusera på välfärdens verkliga utmaningar. Rimliga villkor och ersättningar i LOV- och vårdvalssystemen är andra förutsättningar för att verksamhet ska kunna drivas långsiktigt.

Öka mångfalden av arbetsgivare på orter där landstinget och kommunen i dag står för all, eller nästan all, vård och omsorg

I en del kommuner och landsting har den politiska ledningen ett ideologiskt motstånd mot privata alternativ inom vård och omsorg. Där görs få eller inga upphandlingar inom vård och omsorg, eller så är villkoren sådana att privata vård- och omsorgsgivare inte kan verka där. Upphandlingar och valfrihetssystem med rimliga villkor ger medarbetare i vård och omsorg en större mångfald av arbetsgivare och verksamheter att arbeta hos.

Till exempel ger många landsting ytterst begränsade möjligheter för verksamhet i privat regi inom specialistsjukvården. I praktiken blir landstingets sjukhus den enda arbetsgivaren för många medarbetare i specialistvården. Vårdval och fler upphandlingar skulle inte bara utveckla vården, utan också ge fler arbetsgivare för de kvinnor (och män) som arbetar i den specialiserade sjukvården och ge möjligheter för fler kvinnor att driva företag.

Bidra till kvinnors företagande på orten genom valfrihet i hemtjänsten

Valfrihetssystemen i hemtjänsten har gett många kvinnor med erfarenhet från den kommunala äldreomsorgen möjlighet att starta ett eget vårdföretag och successivt bygga upp en egen hemtjänstverksamhet. Det lokala nyföretagandet i de kommuner som infört valfrihetssystem har varit stort. I november 2017 hade 172 kommuner infört eller beslutat att använda LOV. Alla landets kommuner bör införa valfrihet i hemtjänsten, för brukarnas skull men också för att möjliggöra vårdföretagande i omsorgen.

Ge möjlighet till fler kvinnor att driva företag i vården genom vårdval

Sedan 2010 ska alla landsting enligt lag ha vårdval i primärvården. Utrymmet för respektive landsting att utforma sina vårdvalssystem är stort. I de flesta landsting är primärvårdsuppdragen breda. Några landsting har dock valt att skapa separata vårdval för till exempel mödravården. Det har skapat möjligheter för till exempel barnmorskor att starta eget inom sitt verksamhetsområde i dessa landsting. Så borde fler landsting och regioner göra för att möjliggöra för vårdföretagande på fler områden i hälso- och sjukvården.

Vårdföretagarna

● almega

Vårdföretagarna är en arbetsgivar- och intresseorganisation för vårdgivare som bedriver vård och omsorg i privat regi, till exempel i form av aktiebolag, kooperativ eller ideella föreningar. Vårdföretagarna arbetar för ökad valfrihet och mångfald inom vård och omsorg och tydliggör den privat drivna vårdens betydelse för samhället. Föreningen har cirka 2 000 medlemsföretag med över 100 000 årsanställda. Samtliga medlemsföretag har kollektivavtal. Vårdföretagarna ingår i Almega och är medlem i Svenskt Näringsliv.

Sturegatan 11 • Box 555 45 • SE-102 04 Stockholm

Tel: 08-762 69 00

info@vardforetagarna.se

vardforetagarna.se